

In Memoriam Louis Coomans de Ruiter
(1898—1972)

Op 30 januari 1972 overleed te Hilversum op 73-jarige leeftijd Drs. L. Coomans de Ruiter, oud-secretaris van de Club van Nederlandse Vogelkundigen en kenner van de vogelfauna van Celebes.



Louis Coomans de Ruiter werd op 22 maart 1898 geboren in Makassar op Celebes, waar zijn vader een rechterlijke functie vervulde. Zijn jeugd bracht hij in Nederland door, maar na beëindiging van een Indologische studie aan de Rijksuniversiteit te Leiden vertrok hij reeds in 1921 naar het voormalige Nederlands Oost-Indië, waar hij tot 1946 zijn werkterrein zou hebben. Begonnen als adspirant-controleur in de Minahasa op Noord-Celebes, werd hij achtereenvolgens administratief ambtenaar bij het binnenlands bestuur in Zuid-Sumatra, de Westerafdeling van Borneo (Pontianak) en Zuid-Celebes (Makassar).

Zijn gehele leven heeft hij zich met hart en ziel verbonden gevoeld met land en volk, bestuur en samenleving en vooral ook met de planten- en dierenwereld van het latere Indonesië. De twee klassieke delen van J. Hendrik van Balen „De dierenwereld van Insulinde” (1915) en, na zijn verlof in 1928,

de stimulerende voorlichting van Professor L. P. le Cosquino de Bussy, directeur van het Handelsmuseum van het voormalige Koloniaal Instituut te Amsterdam, hebben hem in de geheimen van de natuur in Indonesië ingeleid. Door zijn ijver, nauwgezetheid, scherp verstand en fabelachtig geheugen bereikte hij veel op alle terreinen waar zijn belangstelling hem bracht. Vanaf 1925 is dan ook een stroom van publicaties uit zijn pen gevloeid over al zijn ervaringen en indrukken, die hij als persoonlijke „ontdekkingen” beleefde. Zo zijn in de periode van 1925–1936 niet minder dan 35 artikelen en mededelingen in „De Tropische Natuur”, het tijdschrift van de Nederlandsch-Indische Natuurhistorische Vereeniging verschenen. Deze handelen niet alleen over vogels (15), maar ook over zulke uiteenlopende onderwerpen als zoogdieren (6), orchideeën (4) en andere merkwaardige planten (3), insecten (3), vissen (2), schildpadden (1) en druipsteengrotten (1).

Vogels en wilde orchideeën hebben hem klaarblijkelijk altijd het meest geboeid en het is dan ook te begrijpen dat zijn boek „Uit Borneo's wonderwereld” (1932), dat in 1933 als premie aan de leden van de Nederlandsch-Indische Natuurhistorische Vereeniging werd aangeboden, speciaal in de behandeling van deze groepen uitmunt. De ontdekking van de bloeiende wortelparasiet *Rafflesia Tuan-Mudae* met zijn reuzenbloemen is ook een van Coomans' grootste belevenissen in West-Borneo geweest. Inmiddels had hij zich met even vurige ijver geworpen op het verzamelen en bestuderen van libellen, daarbij gesteund door M. A. Lieftinck, entomoloog van het Zoölogisch Museum te Buitenzorg, waaraan hij ook veel van het door hem verzamelde materiaal heeft geschonken. Niet minder dan 31 soorten libellen uit Sumatra (3), Bangka (1), Borneo (24) en Celebes (3) zijn later uit Coomans' materiaal door Lieftinck en de Engelse odonatoloog Laidlaw nieuw beschreven en vijf daarvan dragen Coomans' naam. Duizenden door Coomans verzamelde libellen bevinden zich thans in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden. Ook andere dieren zond hij naar het museum in Buitenzorg, waar de beschrijving van verschillende nieuwe soorten aan zijn materiaal werd ontleend, zoals die van de vissen *Coila coomansi* (1934), *Callichrous weberi* (1936) en *Johnius weberi* (beschreven door Hardenberg 1936) en van de eekhoorn *Callosciurus prevostii coomansi* door Sody (1949), alle uit West-Borneo afkomstig. Ook tijdens bezoeken aan de Karimata Eilanden en Bangka verzamelde hij vogels en zoogdieren, die in het museum in Buitenzorg werden bewerkt en waaronder een nog onbekende ondersoort van een blauwe vliegenvanger werd aangetroffen (*Hypothymis azurea karimatensis* Chasen & Kloss 1932).

Tijdens een verlofperiode in Nederland deed hij in 1936 *cum laude* het doctoraal examen Indologie aan de Rijksuniversiteit te Leiden, maar de vogelstudie hield hem ook in deze periode onverpoosd bezig. Samen met J. G. van Marle, die de geldelijke middelen wist te verstrekken, werden in deze tijd de plannen gemaakt voor het aanleggen van een representatieve vogelcollectie van Noord-Celebes, een onderneming waaraan hij, ondanks zijn

drukke werkzaamheden als Assistent- en waarnemend Resident van Menado, met grote energie en toewijding heeft gewerkt. In de periode 1938–1940 werd een collectie van niet minder dan 1428 nummers (in 188 soorten) bijeengebracht. Coomans' grootste onderneming volgde overigens in het spoor van Stresemanns uitvoerige publicaties over de vogelfauna van Celebes (1939–1941), zodat slechts weinig echt „nieuws” werd ontdekt, zoals *Rhipidura teysmanni coomansi* en *Pseudozosterops squamiceps stresemanni* (Van Marle 1940). Spectaculair waren de vangsten en daaruit voortvloeiende gegevens van de geheimzinnige en tot nu toe vrijwel onbekende oerwoudralen *Aramidopsis plateni* en *Gymnocrex rosenbergii*, de reusachtige endemische kerkuil *Tyto inexpectata* en het jeugdkleed van *Accipiter nanus* beschreven door Van Marle & Voous (1946). In de latere delen van Stresemanns Celebes-werk wordt de naam van Coomans de Ruiters veelvuldig genoemd, speciaal in verband met nieuwe gegevens over het voorkomen en de aankomst- en vertrektijden van Oost-Aziatische trek- en wintervogels in Celebes, zoals *Charadrius mongolus*, *Charadrius leschenaultii* en *Calidris ruficollis*. Aan deze activiteiten werd door de Japanse inval in Nederlands Oost-Indië een abrupt einde gemaakt. Thans bevindt het grootste gedeelte van de collectie zich in het bezit van Van Marle, terwijl Coomans reeds bij zijn leven zijn gehele vogelcollectie, inclusief een „duplicaten-reeks” van 665 exemplaren uit Celebes, aan het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie afstond.

De ontberingen in Japanse krijgsgevangenschap en concentratie-kampen op Celebes (1942–1945) en aanvallen van malaria hebben het vuur in Coomans' onderzoekende geest niet kunnen doven. Achtereenvolgens werd hij getransporteerd naar kampen in Makassar, Paré-Paré, Bodjo en Bolong. Hier ontwikkelde hij zich tot de docent en uitdrager van de door hem verzamelde biologische kennis en de reeds diep in hem gegroeide natuurbeschermingsgedachte, waaraan verscheidene van zijn kampgenoten zich in moeilijke tijden geestelijk hebben verfrist en die mede aan deze morele steun hun leven hebben te danken. Omstreeks twintig zorgvuldig in klein potloodschrift geschreven „cursuscahiers” uit deze tijd zijn behalve bij Mevrouw Coomans de Ruiters ook nog in het bezit van L. L. A. Maurenbrecher. Laatstgenoemde en Dr. J. R. van Blom, Pater Jacques Geeraeds en Pater J. A. J. Verheyen (die later met veel succes de ornithologie op Flores zou gaan beoefenen) getuigen dat zij dit geïmproviseerde „onderwijs” in ornithologie en libellenkunde nooit hebben vergeten. In kort na de oorlog in „Limosa” en „Ardea” verschenen publicaties over roofvogels in Zuid-Celebes (1947), reigers en andere waadvogels (1948), stadsvogels van Makassar (1948, met Maurenbrecher), vogels van het Quarlesgebergte (1950) en van de Bodjo Rivier (1951) beschrijft hij de tijdens het kampleven waargenomen vogels. Maar het indrukwekkendste getuigenis van de levenskracht en levensblijheid van deze lichamelijke bijna geknakte, maar geestelijk ongebroken mens is zijn beschrijving (1947) van de terugtocht naar de vrijheid met 24 mede-gevangenen in een open vrachtauto in augustus 1945 van Bolokan naar Paré-Paré door het Toradjagebergte op

Zuid-Celebes, een afstand van 198 km, waarin Coomans de planten en dieren van het rijke tropische land van Zuid-Celebes als met nieuwe ogen ziet. Na eerst nog als commandant van de NICA in Menado, Noord-Celebes, te zijn opgetreden, keerde Coomans de Ruiters in mei 1946 wegens ziekte naar Nederland terug. Hij werd in 1948 gepensioneerd en is nadien niet meer naar de tropen teruggekeerd.

Teruggekeerd in Nederland ging hij een dienstverband aan met het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam (1948–1963), voornamelijk voor het geven van cursussen over taal, staatkunde en economie van Indonesië en andere delen van Zuid-Azië. Hij werd ingeschakeld bij de catalogisering en taxatie van de inmiddels in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie aangekomen befaamde collectie Bartels (voornamelijk West-Javaanse vogels en zoogdieren); hij werd secretaris van de Club van Nederlandse Vogelkundigen (1947–1956), honorair wetenschappelijk medewerker aan het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden (vanaf 1948), bestuurslid van de Nederlandse Commissie voor Internationale Natuurbescherming (1947). Zijn onvermoeibare ijver uitte zich voorts in zijn pogingen in woord en geschrift de schoonheid van de Indonesische natuur te verkondigen en op te wekken tot natuurbeschermingsmaatregelen. Radiolezingen (1948–1952) en stromen artikelen in allerlei tijdschriften volgden. Zo verschenen in het tijdschrift „Nieuw-Guinea”, in de periode 1954–1962, 45 artikelen, waarvan 24 over vogels, 8 over schelpen en 2 over orchideeën, een rapport over Indonesische orchideeën en hun bescherming (1955) en een leerzaam boekje „De wonderen der tropische natuur” (1953). Samen met Jhr. W. C. van Heurn en Dr. W. K. Kraak schreef hij een overigens naar het oordeel van de schrijver van dit stuk veel te weinig gebruikt en geciteerd boekje over de „Beteekenis en etymologie van de wetenschappelijke namen der Nederlandsche vogels” (Uitg. Club van Nederlandsche Vogelkundigen, 1948). Nog later maakte hij in opdracht van het RIVON een uitstekend rapport over de Aalscholver in Nederland (1966), terwijl hij zich tot kort voor zijn dood onder leiding van de schrijver van deze kroniek bezig hield met het samenvatten en op kaart brengen van de pelagische verspreiding en de trekbewegingen van Kuhls en Bulwers Pijlstormvogels *Calonectris diomedea* en *Bulweria bulwerii* (ZWO-Jaarboek (1965) 1966: 154–158). Los van de artikelen in zulke bladen als „Oost & West”, „Nieuw Guinea”, „Schakels” en het „Nieuws- en Advertentieblad van de Westerafdeling van Borneo”, heeft de schrijver de titels van 59 artikelen en mededelingen van Coomans de Ruiters kunnen verzamelen.

In juli 1921 huwde Coomans de Ruiters met Maria Gaemers, die hem in de Minahasa twee dochters schonk; na ontbinding van dit huwelijk trouwde hij in oktober 1928 met Afine Gaemers, met wie hij eveneens veel lief en leed in Indonesië en in Nederland heeft gedeeld. Hoewel de Japanse gevangenschap hem uiteindelijk geestelijk vrijwel ongeschonden heeft gelaten, heeft hij er altijd de lichamelijke gevolgen van behouden en hebben drie zware operaties hem meer aangegrepen dan hij zelf geneigd zou zijn geweest toe te

geven. Het verkeersongeluk op 22 april 1970 en de daarop volgende lichamelijke malaise die uiteindelijk tot zijn dood hebben geleid, staan waarschijnlijk nog met de gevolgen van de Japanse gevangenschap in verband. Overigens heeft de schrijver altijd gemeend aan te voelen, dat Coomans, teruggekeerd in Nederland, het gevoel heeft gehad niet naar waarde te zijn geschat. Toen Coomans in 1956, bij de fusie van de Nederlandse Ornithologische Vereniging en de Club van Nederlandse Vogelkundigen in de N.O.U., niet tot secretaris van de „Club” werd gekozen, heeft de wijze waarop dit heeft plaats gevonden hem zwaar gegriefd en hij is daar, men mag dat eerlijk stellen, nooit overheen gekomen.

Coomans de Ruiter was een groot natuurliefhebber, een geboren „administrateur”, bestuurder en docent, begiftigd met een groot geheugen voor details, een verzamelaar van Indonesische en Nederlandse vogels en hun eieren, schelpen, libellen, postzegels en porselein. In vele opzichten was hij een perfectionist. Zijn voorbeeld en zijn talrijke bijdragen in de populaire pers hebben velen tot belangstelling voor de natuur en de natuurbescherming gestimuleerd.

K. H. Voous